

Але, незважаючи на ці кардинальні відмінності, обидва образи створені лише для того, щоб сприяти розквіту держав, у яких жили філософи (Греція і Італія), підвищенню їх добробуту та покращенню становища громадян. Звичайно «платонівський» образ є більш ідеалістичним, в той час як герой Макиавеллі реалістичніший. Але одне є очевидним, що для того, щоб стати ідеальним правителем, політичним лідером, необхідно поєднувати такі якості як честь, моральність, гідність, справедливість, розум з хитрістю, підступністю, жорстокістю, силою. Адже політика – це гра, аморальна гра, у якій можливий лише один переможець.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Політологічний енциклопедичний словник / [за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна]. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
2. Платон. Государство / Платон // Собрание сочинений в 4-х тт. – СПб.: Издательство Олега Абышко, 2007. – Т.3: 2007. – С. 97-495.
3. Платон. Политик / Платон. Диалоги. Книга четвертая; [пер. с древнегреч. А.Н. Егунова, С.П. Кондратьева, С.Я. Шейнман-Топштейн и др., вступ.ст. А.Ф. Лосева, примеч. А. А. Тахо-Годи]. – М.: Мысль, 1994. – С. 3-71.
4. Алленова И.В. Образ идеального правителя у Платона / И.В. Алленова // Жебелевские чтения – III: тез. докл. науч. конф., 29-31 октября 2001 г. – СПб, 2001. – С. 31-34.
5. Нелюбов О.Р. Концепція політичного лідера у працях Н. Макиавеллі [Електронний ресурс] / О.Р. Нелюбов. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Vdakk/2011_2/47.pdf.
6. Макиавелли Н. Избранные произведения / Н. Макиавелли. – М.: Худ. лит., 1982. – 551 с.

УДК 159.947.2+141.22

СВОБОДА ВОЛІ ЛЮДИНИ В МЕТАФІЗИЦІ А. ШОПЕНГАУЕРА

Д.В. Войт, М.В. Колінько

Резюме. В роботі досліджені філософсько-антропологічні ідеї А. Шопенгауера. Проаналізовано його погляди на людську природу, характер, розум, щастя, співчуття, свободу волі. При написанні використано метафізичний та герменевтичний методи. Зроблено висновок про фаталістичні настрої волюнтаристської метафізики А. Шопенгауера.

Ключові слова: воля, свобода волі, співчуття, характер, волюнтаризм, песимізм, почуття провини.

Проблема свободи волі – одна з найдавніших проблем, що була в минулому радше предметом метафізичних міркувань, ніж наукового дослідження. Ця проблема ретельно вивчалася філософією, теологією. Це пояснюється тим, що вирішення даного питання мало велике практичне значення з моральної та релігійної точок зору. Якщо людина вільна, якщо її поведінка цілком залежить від неї самої, тоді те, чи веде вона себе морально, чи дотримується релігійних норм, чи підпорядковується правовим нормам - все це залежить від неї, а суспільство лише отримує можливість належним чином впливати на неї, тобто карати погану поведінку і заохочувати добру. Відомі дві протилежні спроби вирішення даного питання - позитивна і негативна - індетермінізм, який визнає волю вільною силою, що не підкорюється загальному закону причинності, і детермінізм, який заперечує, навпаки, самостійність, свободу волі, її здатність діяти поза колом причинності. В результаті емпіричного дослідження волі наче остаточно підтвердилося, що детермінізм краще узгоджується і з фактами, і з загальнонауковими принципами, згідно з якими нічого без причини не відбувається. Зокрема, залежність вольового акту від мотиву, той факт, що рішення завжди має бути мотивованим, наче остаточно доводить необґрунтованість індетермінізму. Тим не менш, поставити крапку в питанні про свободу волі абсолютно неможливо. Принцип свободи волі має наслідки в релігії, етиці та науці. До прикладу, в релігії свобода волі передбачає, що бажання і вибір людини можуть співіснувати з божественним всебаченням. В етиці існування

свободи волі визначає, чи можуть люди нести моральну відповідальність за свої дії. У науці вивчення свободи волі може виявити способи прогнозування людської поведінки. Розробкою даної проблематики плідно займались Е. Роттердамський, М. Лютер, П. Гольбах, Т. Рід, Т. Гоббс, Д. Локк, Д. Юм, І. Кант, Лопатін Л. М., Бердяєв М. О., Лосський М. О., Соловйов В. С., Карсавін Л. П., Гусейнов А. А. та, власне, А. Шопенгауер. Малодослідженим питанням у цьому контексті є не питання відсутності свободи волі як такої, а саме фаталізм волонтаристської філософії, зокрема шопенгауерівського волонтаризму.

На сучасному етапі проблема свободи волі людини є ще недостатньо розробленою, хоча написано багато праць з даної теми. Звернімося до поглядів декількох авторів, що найбільш фундаментально розглядають це питання.

Для вирішення питання про свободу волі людини Лопатін Л. М. відштовхується від вчення І.Канта: необхідність не виключає свободи волі, а навпаки, підтверджує її як свою основу. У світі речей все детерміновано - підпорядковане суворим законам, але ці закони, у свою чергу, підпорядковані силам, які їх виробляють і ці сили є абсолютно вільними від створених ними законів. Питання про моральну свободу волі в людині Лопатін зводить до питання: чи присутня у нашої особистості творча сила і в якому сенсі присутня? Він підсумовує: людина у світі речей залежна від тотальної необхідності, але так само вона є проявом (виразом) свого внутрішнього «Я», яке вільне від феноменального світу. Тобто людські вчинки визначаються актом її внутрішнього «Я», воно і є його волею. Отже, «детермінізм не суперечить свободі, тому що зовнішня необхідність явищ, аніскільки не виключає внутрішньої свободи сил, які в ці явища наділяються» [1, с. 341]. Наша воля проявляється у всіх наших вчинках навіть коли ми не помічаємо в них її прояви наприклад, в процесі сприйняття.

Також до питання про свободу людини звертається і М. О. Бердяєв. Свобода – одна з головних ідей його філософії. У розвитку свободи Бердяєв осмислює питання, чому людина, за своєю природою вільне і творче створіння, так невміло користується цими дарами Всевишнього, чому в історії здійснюється зовсім не те, що замислювалося людиною, чому свої знання та вміння людина звертає на зло собі, на пригнічення собі подібних, чому самотній талант, трагічна доля генія, а тріумфує посередність, чому людина народжена бути вільною, а між тим завжди і скрізь змушена бути в оковах. Бердяєв, на відміну від Хайдегера та Сартра, не визнає примат буття над свободою [2, с. 65].

Визначаючи поняття свободи, російський філософ М. О. Лосський вирізняє перш за все свободу негативну (відсутність залежності якоїсь діяльності чи діяча від певної умови) та позитивну (здатність щось здійснювати); при цьому негативна свобода є водночас і відносною, тобто свободою в одних випадках, та несвободою в інших. Слідом за Т. Гоббсом, він також розрізняє свободу дії та свободу прагнення, до якою саме і відносить філософську рефлексію на тему свободи волі [3, с. 485].

А. А. Гусейнов, в межах питання свободи волі у поглядах Шопенгауера, розробляє поняття негативної етики, яким, саме, визначає вчення німецького філософа. Гусейнов констатує, що філософія використовує поняття негативного в чотирьох основних формах. По-перше, тоді, коли йдеться про особливий метод пізнання Бога, зміст якого полягає в тому, що в силу трансцендентності Бога раціональне, логічно і емпірично підтверджене знання про нього може мати тільки форму негативних тверджень. По-друге, тоді, коли описується особливий тип зв'язку розвитку об'єкта, коли перехід до нової стадії відбувається шляхом особливого заперечення попередньої. По-третє, вказує на поняття і концепцію негативної діалектики Т. Адорно. Вона виходить з того, що діалектичне пізнання, як і в цілому діалектичне ставлення до світу, за змістом самої діалектичної ідеї не може зупинитися на якому б то не було позитивному результаті, в результаті чого сама негативність може вважатися єдиним

позитивним змістом діалектики. По-четверте, термін негативного вживається ще як позначення всієї тієї сукупності людських якостей і вчинків, які протистоять моральним чеснотам і моральній дисципліні [4, с. 5]. Саме крізь призму останнього розуміння негативного розглядається метафізика А. Шопенгауера.

Артур Шопенгауер – один з найвагоміших представників ірраціоналізму та філософії песимізму. Зазнав значного впливу і першим поєднав у своїх ідеях західноєвропейську філософську традицію із вченням Давнього Сходу. Претендував на створення всеохопної, систематизованої філософської концепції. Етичні погляди філософа, які є предметом даної статті, зокрема, містяться в таких працях як: «Про волю в природі», «Про свободу волі», «Дві основні проблеми етики» та у головній його праці «Світ як воля і уявлення».

Артур Шопенгауер – ірраціоналіст. Ця філософська течія передбачає обмеження ролі розуму в пізнавальній активності людини і віддає перевагу іншим якостям суб'єкта – інстинкту, почуттям, безпосередньому спогляданню тощо [5, с. 153]. Як правило представники цієї течії є водночас і ідеалістами, тобто в основі всього буття бачать саме вищезазначені абсолютизовані якості чи психічні властивості і не визнають дійсний світ незалежним від суб'єкту пізнання. Не є виключенням і А. Шопенгауер, у якого такою абсолютною сутністю і першопричиною виступає поняття «світова воля». Під нею філософ розуміє певну об'єктивну силу, яка є творцем всього дійсного, всіх процесів та явищ. Світова воля мислиться самодостатньою, вільною, тотожною собі, позачасовою та позапросторовою. Вона не має ні початку, ні кінця. Шопенгауер називає її кантівською «річчю у собі», проте водночас не погоджується з агностицизмом стосовно неї. Хоча ми і не можемо пізнати волю розумом, в нас завжди залишається можливість фіксувати чотири види її об'єктивації за допомогою безпосереднього споглядання. Цими проявами волі у світі є: природні сили (магнетизм, тяжіння), рослинний і тваринний світи, та, власне, людина.

Саме на людині, з огляду на обрану тему, видається доречним зупинити увагу. Людина – найвищий ступінь об'єктивації волі, оцінювалася німецьким філософом перш за все як тварина [6, с. 172], проте наділена здатністю до абстрактного мислення поняттями (розумом). Саме завдяки розуму людина є втіленням усвідомленої волі до життя, на відміну від інших живих істот. Вона усвідомлює своє існування, смертність, свої прагнення та трагічність буття. Остання полягає в розумінні того, що всі істоти (в тому числі і сама людина), як прояв сліпої та безглуздої волі, намагаються підтримувати свою життєдіяльність абсолютно будь-якими засобами, вдаючись, навіть, до взаємного знищення. З цього приводу А. Шопенгауер зазначає: «Чим розумніша і глибша людина, тим важче і трагічніше її життя» [7, с. 105]. Крім того, філософ вважає, що щастя засноване на відношенні наших прагнень і того, чого ми досягнули, при цьому неважливо наскільки великим є той чи інший показник; звідси страждання – невідповідність, великий розрив між ними [8, с. 137]. Враховуючи ці роздуми, цікавою видається парадоксальність самого по собі прагнення до щасливого життя. Воля, яка господарює в світі і в людському житті, доволі мало сприяє цьому прагненню. Провину за це люди покладають на несприятливі обставини, на долю, інших людей або власні помилки. І коли життя вже прожите, в старості людина пригноблена тим, що вона не відбулася. До того ж будь-який з радісних днів проходить як щось швидкоплинне, насолода залишає осад незадоволеності, або ілюзорності. Виходить, що щастя як мета існування недосяжна. «Задоволення, або те, що називають щастям, в дійсності по своїй сутності завжди негативне і ніколи не буває позитивним. Це завжди не первинне щастя, а лише задоволене бажання, бо бажання, тобто недолік чогось, - умова, що передує всякій насолоді. Але разом із задоволенням певної потреби зникає бажання, а отже, і насолода. Тому задоволення або щастя - всього лише звільнення від горя, від цієї

потреби, бо до цього відноситься не лише дійсне очевидне страждання, але і будь-яке бажання, що порушує наш спокій ... Безпосередньо нам даний лише недолік чогось, тобто страждання. Задоволення ж і насолоду ми можемо відчувати тільки опосередковано, в спогаді про страждання і нестатки, які передували цьому та припинилися разом із задоволенням» [9, с. 420]. Як тільки прагнення або бажання виконано, задоволення іде в спогад, а на перший план висуваються нові безпредметні прагнення або нудьга. На думку Шопенгауера для зменшення страждань людині необхідно дотримуватися етичного аскетизму, вгамовувати свої бажання, відмовитися від спокус.

Виходячи із згаданої вище здатності людини до самоусвідомлення постає питання: чи вільна людина у своїх вчинках? Чи володіє вона свободою волі? Слід почати з того, що Шопенгауер виділяє три види характеру людини, синтез яких, власне, і визначає її особистість, в розумінні яких і знаходяться відповіді на поставлені питання.

В людині універсальна воля проявляється в інтелігібельному характері. Цей характер визначає пізнавальні властивості людини. Він є, в розумінні філософа, внутрішньою сутністю людини, первинним вольовим актом. Сполучаючись із мотивами, цей характер з неминучістю визначає поведінку людини. З цього випливає різний емпіричний характер людини (особисті варіації інтелігібельного характеру): егоїстичний, злобний та співчутливий. Їх аналіз є важливим для розуміння наріжного поняття морально-етичних поглядів Шопенгауера – співчуття.

Носіями егоїстичного характеру є переважна більшість населення планети. У своїх діях та вчинках вони керуються виключно власними інтересами, почуттями. Філософ каже: «Більшість людей настільки суб'єктивні, що, по суті, їх нічого не цікавить, крім тільки них самих ... Рівним чином ніякі доводи не мають для них значення, у випадку, якщо доводи ці йдуть врозріз з їх інтересами або їх марнославством» [10, с. 217]. У декотрих індивідів егоїзм досягає свого апогею, доходячи до готовності вбити людину, заради того, щоб її жиром намастити собі чоботи [11, с. 172]. Найгіршим різновидом характеру є злобний, згідно з яким «страждання і скорбота інших самі по собі служать метою, а їх заподіяння - насолодою» [12, с. 195]. Цей різновид носить патологічне і деградує забарвлення. Останнім і найбільш чистим спонуканням, основою моралі, є не «внутрішній закон» Канта, а співчуття. Шопенгауер виводить мораль з фундаментальної єдності людського роду і природи, адже істинна сутність людини полягає не в її індивідуальному ізольованому існуванні, а в злитті з світовим цілим і перш за все з іншими людьми, живими істотами. Співчуваючи болю іншої живої істоти, людина виявляє свою сутнісну спорідненість з усім живим [13, с. 7]. Саме співчуття є, доводив Шопенгауер, дійсною підставою моралі, а не традиційні раціональні правила Богом даних заповідей.

На противагу інтелігібельному та емпіричному характерам, які є вродженими, неконтрольованими та незмінними, філософ виділяє набутий характер, який, проте, суттєво нічого не змінює у питанні свободи волі людини. Він передбачає всього лише здатність до пізнання свого власного емпіричного характеру і дозволяє усвідомлено відігравати свою раз і назавжди відведену роль.

Отже, звісно, людина вільна у виборі певних дій та засобів, але її загальні цілі є наперед визначеними світовою волею. «Кожен може чинити так, як бажає, але в будь-який момент часу він може бажати тільки щось одне певне і нічого іншого, крім цього», - писав Шопенгауер [14, с. 120 - 121]. Права розуму є обмеженими, він лише може обґрунтовувати наперед визначені волею рішення. Такий фаталізм обумовлений специфічним поглядом на поняття волі; саме тут і проявляється синтез із давньоіндійською філософією. Спираючись на останню, Шопенгауер і дає поради щодо

боротьби із подібною приреченістю. Необхідно відмовитися від власних бажань, применшити потреби, ні до чого не прагнути, ні за чим не гнатися. Не потурати волі, а відмовляти їй у всьому, не виконувати її вимог, а відвертатися від них. Тільки таким чином можливо погасити полум'я волі і привести життя в стан спокою і навіть апатії. Аскетична поведінка, вважає філософ, дозволить нам уникнути боротьби, напруги і страждань, придушить волю до життя. І нехай аскетизм не подарує нам безумовного щастя, однак нічого кращого в нашому недосконалому і нерозумному світі нам не запропоновано. Ці правила - афоризми спокійної, виважено-розважливою і навіть світлої "життєвої мудрості" - різко контрастують і, проте ж, парадоксальним чином уживаються в ученні Шопенгауера з песимістичними підставами його метафізики. З усією силою свого красномовства Шопенгауер змальовує життєві страждання у всіх їхніх формах. Соціальне життя повне вульгарності, задрощів і лицемірства. Існування людей складається з потреби, горя і страху. Тривоги чергуються з розчаруванням, а відокремлюють їх один від одного швидкоплинні моменти задоволення бажань, і приносять лише нудьгу і нові страждання. Існування світу і життя описується Шопенгауер як гріхопадіння, яке потребує спокути. Підкреслюючи ілюзорність щастя і невідворотність страждань, що вкорінені в самій волі з її безглуздістю і вічною незадоволеністю, Шопенгауер, на протигагу Лейбніцу, називає наш світ найгіршим із можливих. Згідно Шопенгауеру, песимізм ґрунтується на глибоких і достатніх підставах. Філософ відстоює ідею про зумовленість, жорстку детермінованість всього, що існує у "феноменальному" світі. Що ж стосується волі (яка трактується як "ноуменальна реальність"), то вона, не маючи свідомої мети і в багатьох своїх формах залишаючись сліпою, темною силою, робить світ вічним становленням, нескінченним потоком. Світ як потік, становлення наділений у Шопенгауера такими антропоморфними властивостями, як нескінченний пошук, туга, внутрішнє протиборство, страждання. Песимізм у шопенгауєрівському вченні стає неминучим наслідком незалежної від людини сутності самого всесвіту. Людина ж мислиться як втілення особливого глибокого протиріччя. У своєму житті вона детермінована суперечливою взаємодією причин - наслідків, стимулів - реакцій, мотивів - дій. "Свобода волі", про яку так багато сперечалися філософи, для Шопенгауера не більше, ніж ілюзія невігласів, плід їхньої уяви.

В самому кінці своєї роботи «Про свободу волі» Шопенгауер вказує, з рештою, що «є ще один факт у свідомості, який досі зовсім залишався осторонь. Він полягає в цілком ясному і твердому почутті відповідальності за те, що ми робимо, осудності наших вчинків, заснованої на непохитній впевненості в тому, що ми самі є авторами наших дій» [15, с. 46]. Існування усвідомленості і почуття провини філософ вважає єдиними і абсолютно достовірними свідченнями на користь свободи. Подібно Канту, Шопенгауер закликає до того, щоб людина відповідала за свої вчинки, щоб усвідомлення мотивів і змісту вчинків пов'язувалося б з почуттям відповідальності, - почуттям, яке вперто зупиняло б свідомість безпосередньо тоді, коли вона захоче виправдати себе. Однак таке відчуття відвідує далеко не кожного; багато хто виправдовує себе, посилаючись на необхідність, яка не дозволила утриматися від того чи іншого вчинку, звалюючи провини і наслідки на мотиви, яких не можна було уникнути. Звичайно, Шопенгауер знав, що прагнення перекласти провини на обставини або на іншого існують завжди. І тим не менше він стверджував, що, як не пом'якшуй почуття відповідальності, як не уникай його, воно не витісняється з нашої свідомості, це свердляє почуття зберігається постійно, хоча б і в спотвореній формі. Це означає, що кожен у відповіді перед собою і що сумління, яке виявляється після вчинку хоча б побічно, постійно дає про себе знати. Шопенгауер ледь торкається питання про те, яка спрямованість цього почуття відповідальності, яке, незважаючи на всю

детермінованість, збуджує нашу сумлінність і почуття провини. Це вимагало б розгортання всієї його метафізики. Але він все ж зауважує, що в основі парадоксального почуття провини і відповідальності лежить вина індивідуації, яка проявляється шляхом свого безпосереднього існування як частки самознищуючої себе космічної волі. Безпосередньо самосвідомість, яка схоплює цілеспрямовану і в той же час руйнівну волю, здатна не тільки досягнути її беззаконність і самостійність, але і висловитися в свободі з її протистоянням необхідності, в почутті провини, у відповідальності і каятті. У кінцевому рахунку в самосвідомості постійно присутні два виміри: спокій, який ґрунтується на виправданні і поясненні наших вчинків, і постійне занепокоєння, яке, немов певна риса характеру, завжди зберігається при кожному акті пояснення і яке вимагає перетворення цього пояснення в розуміння. Ілюзію свободи Шопенгауер вирішує, спочатку розглядаючи необхідне буття на принципах пояснення, а потім звертається до цього необхідного буття, але вже на іншому рівні самосвідомості - на рівні розуміння. У кінцевому рахунку осмислення споконвічного досвіду свободи виражається наступним чином: таке буття знову і знову починається у "мені і зі мною". Метафізика у Шопенгауера ніколи повністю не пориває з досвідом, завжди зберігається його точне позначення і тлумачення. Очевидно, що свобода для Шопенгауера залишається таємницею, але таємницею, яка нам одночасно настільки близька, так звична, що потрібна ціла культура, яка полегшує і пом'якшує її вантаж, наприклад, міф про суб'єкта дії "суспільства і історії", якому ми можемо делегувати нашу відповідальність, від якого ми можемо вимагати свободи, щоб позбутися нашої власної свободи, а з нею – і нашої провини, і нашої відповідальності [16, с. 242 - 243].

Таким чином, філософську концепцію Шопенгауера можна охарактеризувати як песимістичний антропоцентризм на тлі волюнтаристської форми космоцентризму. Людина за своєю сутністю є об'єктивацією першопричини та першооснови усього буття – волі, яка є сліпою, несвідомою рушійною силою. Оскільки світова воля байдужа до своїх творінь, людина, кинута цією волею напризволяще, змушена протиставляти себе всьому світу і постійно боротися за своє існування в цьому ірраціональному бутті («боротьба всіх проти всіх»). Тому людина у Шопенгауера є істотою, яка бореться за виживання і страждає, бо ця боротьба неминуче приречена на поразку (а це вже антропоцентризм, так як людина протиставляється всьому світу). Шопенгауер багато уваги приділяє проблемі існування людини у світі. Свобода у нього зводиться до необхідності. В його етиці протистоять одне одному два початки: еґоїзм і співчуття. Коли людина починає розуміти, що «життя є страждання», а джерело страждання - це бажання, вона свою діяльність спрямовує на приборкання своїх бажань і прагне до аскетичного способу життя. Звільнившись від бажань (і, тим самим, звільнившись від волі), людина стає ідеалом в шопенгауерівському розумінні. Її діяльність спрямовується на пізнання.

У ХХ ст., немов продовжуючи ідеї А. Шопенгауера, філософія довела, що свобода може бути непосильним тягарем для людини, якого вона намагається позбавитися. В цьому контексті слід зазначити, що погляди Шопенгауера багато в чому випередили свою епоху, однак, в той же час, і до сьогодні не отримали належного переосмислення. Людство прагне до "зручного" життя, до комфорту. Чи є це прагнення гідним людини? Що станеться з людиною, коли вона позбудеться тягаря непереборної трагічності власного буття? Абсолютний комфорт веде до небуття. Шопенгауер назвав це нудьгою. Полегшення тягаря людського існування в його удосконаленні знімає тягар сумління та зобов'язань боргу з душі. Це - страшна спокуса, "загроза людяності в людині", тим більше що її закликають рятуватися самотужки. Гонитва за прибутками, престижем, славою як гарантіями щасливого життя ведуть до відсторонення від живої глибини буття до штучної подоби життя; всездозволеність завершується в решті решт

злочинністю по відношенню до життя інших і власного, вона веде до втрати найчистішого у людині - здатності любити, до забуття метафізичних глибин світу. Філософія Артура Шопенгауера - відмова від нестримних бажань, від жадібності, заклик до відповідальності – вказівник шляху до спасіння в нашому повсякденному існуванні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лопатин Л.М. Аксиомы философии / Л. Лопатин. – М. : Росспэн, 1996. – 560 с.
2. Бердяев Н.А. О рабстве и свободе человека / Н. Бердяев. – М. : АСТ, 2006. – 316 с.
3. Лосский Н.О. Свобода воли / Избранное. – М. : Правда, 1991. – 622 с.
4. Негативная этика / День философии в Университете. – СПб. : Изд-во СПбГУП, 2007. С. 43–74 [Дискуссионный клуб Университета. Вып. 12].
5. Новая философская энциклопедия : в 4 т. : Т.2. Е-М / Ин-т философии Рос.акад.наук, Нац.обществ.-науч.фонд ; науч.-ред.совет: В.С.Степин-пред. [и др.]. – М. : Мысль, 2010. – 634 с.
6. Гуревич П.С. Философия человека : Ч.2 / Рос.акад.наук.Ин-т философии. – М., 2001. – 206 с.
7. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости / А. Шопенгауэр ; [пер. с нем. Ю. И. Айхенвальда]. – М. : ЭКСМО ; СПб. : Мидгард, 2005. - 250 с.
8. Шопенгауэр А. Собрание сочинений : В 5 т. : Т.1. Мир как воля и представление / Пер.с нем. Ю. И. Айхенвальда, 1992. – 394 с.
9. Шопенгауэр А. Собрание сочинений : В 6 т.:Пер.с нем. : Т.1. Мир как воля и представление, Т.1. – М. : Терра-Кн.клуб:Республика, 1999. – 495 с.
10. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости / А. Шопенгауэр ; [пер. с нем. Ю. И. Айхенвальда]. – М. : ЭКСМО ; СПб. : Мидгард, 2005. - 250 с.
11. Шопенгауэр А. Конкурсное сочинение об основе морали / Собрание сочинений : В 6 т.:Пер.с нем. : Т.3. Малые философские сочинения. – М. : Терра-Кн.клуб:Республика, 2001. – 526 с.
12. Шопенгауэр А. Конкурсное сочинение об основе морали / Собрание сочинений : В 6 т. : Пер.с нем. : Т.3. Малые философские сочинения. – М. : Терра-Кн.клуб: Республика, 2001. – 526 с.
13. Этика Шопенгауэра / А. Шопенгауэр Афоризмы житейской мудрости // Общ. ред. А.А. Гусейнова, А.П. Скрипника. – М.: Философское Общество СССР, 1990. С. 3–17 (соавт. А.П. Скрипник).
14. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность / А. Шопенгауэр. – М. : Республика, 1992. – 447 с.
15. Шопенгауэр А. О свободе человеческой воли / А.Шопенгауэр. – М. : Знание, 1991. – 63 с.
16. Гулыга А.В. Шопенгауэр / А. Гулыга, И. Андреева. – М. : Молодая гвардия, 2003. – 366 с.

УДК 130.1:001.12 «19»

СИМУЛЯТИВНАЯ РЕАЛЬНОСТЬ В ЭПОХУ ПОСТМОДЕРНА

Р.Г. Гнатюк, М.В. Колинко

Резюме. В статье содержится анализ концепта «симулякр» Ж. Бодрийера и симулятивных функций постмодернистской социальной реальности. Методологическую базу составляют системный, структурно-функциональный и сравнительно-исторический методы исследования. В результате исследования, автор определяет место симулякров в современном мире, их активное и пассивное применение. Под «местом в современном мире» стоит понимать их действие, масштабы распространения, способы определения и различие между подлинной и симулятивной реальностью.

Ключевые слова: симулякр, симулятивная реальность, гиперреальность.

Интенсивное внедрение новых информационных технологий, базирующихся на широком использовании средств кибернетики в различных сферах жизнедеятельности, высокий динамизм техники закладывает прочную основу для создания общества симулякров. Процессы симулякризации проникают во все области общественной жизни и оказывают сильное влияние на социальную структуру, тем самым, задавая новый базис материальных и духовных ценностей. Симулякрами пронизана социокультурная реальность, поэтому как никогда становится актуальным вопрос о качестве симулякра как форме конструирования реальности, о его ценностно-смысловой структуре.